অধ্যায় ১১ ঃ IS- LM আৰ্হি

অধ্যায় গাঁথনি

১১.১ উদ্দেশ্য

১১.২ পৰিচয়

১১.৩ IS ৰেখা

১১.৩.১ IS ৰেখাৰ প্ৰাপ্তি

১১.৩.২ IS ৰেখাৰ ঢাল

১১.৩.৩ IS ৰেখাৰ বিচ্যুতি

১১.৪ LM ৰেখা

১১.৪.১ LM ৰেখাৰ প্ৰাপ্তি

১১.৪.২ LM ৰেখাৰ ঢাল

১১.৪.৩ LM ৰেখাৰ বিচ্যুতি

১১.৫ IS-LM সংযোগ ঃ সাধাৰণ ভাৰসমতা

১১.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১১.৭ অধিক জানিবৰ বাবে

১১.৮ অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

১১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি —

- সামগ্ৰীৰ বজাৰ আৰু মুদ্ৰাৰ বজাৰৰ ভাৰসমতাৰ ক্ষেত্ৰত IS আৰু LM ৰ অৰ্থ জানিব পাৰিব
- IS ৰেখাৰ প্ৰাপ্তিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- IS ৰেখাৰ বিচ্যুতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- LM ৰেখাৰ প্ৰাপ্তিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- LM ৰেখাৰ বিচ্যুতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- IS আৰু LM ৰেখাৰ মাজৰ ছেদন ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

১১.২ পৰিচয়

আগৰ অধ্যায়টিত আমি বিনিয়োগ ফলন আৰু মূলধনৰ প্ৰান্তিক দক্ষতা (MEC)ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ। সেই অধ্যায়টিৰ পৰা আপোনালোকে সুতৰ হাৰ আৰু বিনিয়োগৰ মাজৰ সম্পৰ্কৰ বিষয়ে জানিব পাৰিছে। এই অধ্যায়টিত আমি বিনিয়োগ-সঞ্চয় (IS) ফলন আৰু মুদ্ৰাৰ চাহিদা-মুদ্ৰাৰ যোগান (LM) ফলনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ উপৰিও IS-LM ৰেখাৰ প্ৰাপ্তিৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিম। ইয়াৰ উপৰিও, এই অধ্যায়টিত আমি IS-LM ৰ বিচ্যুতি আৰু ঢাল আৰু IS-LM আৰ্হিৰ সাধাৰণ ভাৰসমতাৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিম।

সাধাৰণ কেইন্সৰ আৰ্হিত, এখন অৰ্থনীতিৰ সামগ্ৰীৰ বজাৰ ভাৰসমতাই ৰাষ্ট্ৰীয় আয় নিৰ্ধাৰণ কৰে আৰু মুদ্ৰা বজাৰৰ ভাৰসমতাই সুতৰ হাৰ নিৰ্ণয় কৰে। সামগ্ৰীৰ বজাৰে সেই অৱস্থাত ভাৰসমতা অৰ্জন কৰে, য'ত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ বা সামগ্ৰিক চাহিদা আৰু সামগ্ৰিক যোগান পৰস্পৰ সমান হয়। সামগ্ৰীৰ বজাৰত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ ছেদন IS ৰেখাত প্ৰতিফলিত হয়। আকৌ, মুদ্ৰা বজাৰৰ ভাৰসমতাই মুদ্ৰাৰ চাহিদা আৰু মুদ্ৰাৰ যোগান পৰস্পৰ সমান হোৱা অৱস্থাক বুজায়, সেয়া LM ৰেখাই প্ৰতিফলিত কৰে।

১১.৩ IS ৰেখা

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰিছোঁ যে IS ৰেখাই সমগ্ৰী বজাৰৰ সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ সম্পৰ্ক প্ৰকাশ কৰে। 'IS' শব্দটো হ'ল — সঞ্চয় (Saving) আৰু বিনিয়োগ (Investment)ৰ সমতা, যিয়ে মুদ্ৰা বজাৰৰ ভাৰসমতাক বুজায়। IS ৰেখা হ'ল বিভিন্ন সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ স্তৰক বুজোৱা কিছুমান জোঁট য'ত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ সমান হয়। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে, IS ৰেখাডালে সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ অনুসূচীৰ বিভিন্ন গোটবোৰ বুজায়।

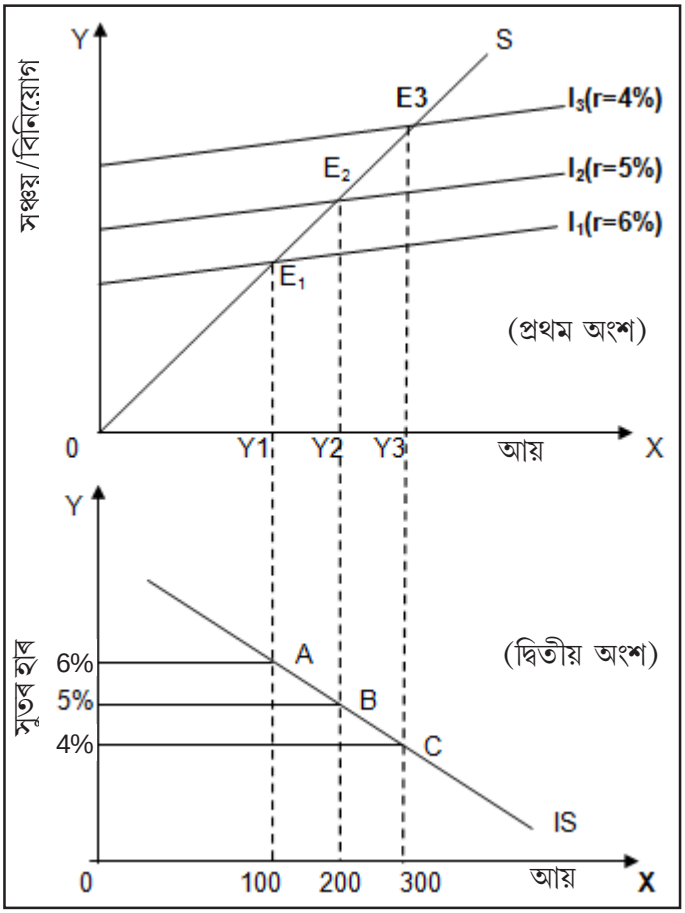
১১.৩.১ IS ৰেখা প্ৰাপ্তি

IS ৰেখা আহৰণ কৰোঁতে, আমি সামগ্ৰীৰ বজাৰৰ দ্বাৰা নিৰূপিত ৰাষ্ট্ৰীয় আয়ৰ ভাৰসাম্য স্তৰৰ বিপৰীতে বিনিয়োগৰ পৰিমাণ লাভ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰোঁ। মন কৰিব যে, বিনিয়োগৰ স্তৰ আকৌ সুতৰ হাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। সেয়েহে, IS ৰেখাই বিভিন্ন আয়ত বিভিন্ন সুত প্ৰকাশ হাৰৰ সম্পৰ্ক কৰে। আমি জানোঁ যে, সঞ্চয় (S) হ'ল আয়ৰ (Y) এক ধনাত্মক ফলন আৰু বিনিয়োগ হ'ল সুতৰ হাৰৰ (r) এক নিম্নগামী ফলন।

অৰ্থাৎ, $S = f(Y)$ আৰু $I = f(r)$.

সামগ্ৰীৰ বজাৰে তেতিয়া ভাৰসমতা লাভ কৰে, যেতিয়া আয় আৰু সুতৰ বিভিন্ন স্তৰত $S = I$ হয়। এইটো IS ৰেখাৰ সহায়ত প্ৰতিফলিত কৰা হয়। গতিকে, IS ৰেখাই আয় আৰু সুতৰ হাৰৰ বিভিন্ন জোঁটসমূহ প্ৰদৰ্শন কৰে, য'ত সঞ্চয় বিনিয়োগৰ সমান হয়। ইয়াক সামগ্ৰীৰ বজাৰৰ বা প্ৰকৃত বজাৰৰ ভাৰসমতা বুলি কোৱা হয়।

চিত্র ঃ ১১.১: IS ৰেখা আহৰণ

ওপৰৰ চিত্রৰ প্রথম অংশত OS হ'ল সঞ্চয় ৰেখা যিয়ে, সঞ্চয়ক আয়ৰ বর্ধিত ফলন হিচাবে প্রকাশ কৰে। I_1, I_2, আৰু I_3 হ'ল বিনিয়োগ ৰেখা। ধৰা হ'ল বিভিন্ন সুতৰ হাৰত যেনে ৪%, ৫% আৰু ৬% সুতত আয় হ'ল ক্রমে ১০০ কৌটি, ২০০ কৌটি আৰু ৩০০ কৌটি।

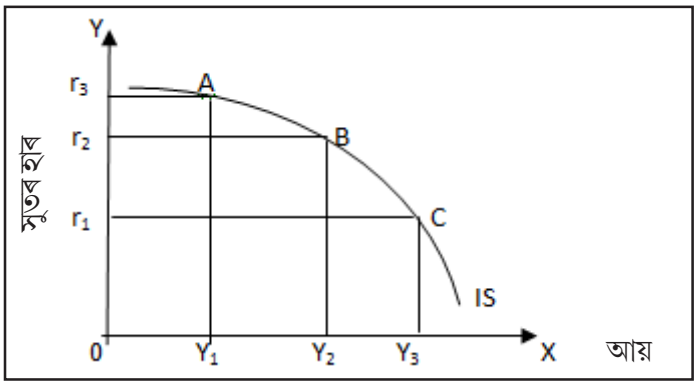
এতিয়া, ৫% সুতৰ হাৰত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ সমতা স্থাপন হয় E_2 বিন্দুত, য'ত আয় হ'ল OY_2। যদি সুতৰ হাৰ ৪% লৈ হ্রাস পায়, বিনিয়োগ ৰেখা ওপৰলৈ স্থানান্তৰিত হয় আৰু নতুন ভাৰসাম্য স্থাপন হয় E_3 বিন্দুত, য'ত আয় হ'ল OY_3। একেদৰে, যেতিয়া সুতৰ হাৰ ৬% লৈ বৃদ্ধি হয়, বিনিয়োগ ৰেখা তলৰ ফালে স্থানান্তৰিত হয় আৰু নতুন ভাৰসমতা স্থাপন হয় E_1 বিন্দুত, য'ত আয় OY_1।

চিত্রৰ দ্বিতীয় অংশত সুতৰ বিভিন্ন হাৰৰ বিপৰীতে আয়ৰ বিভিন্ন স্তৰৰ সহায়ত IS ৰেখা আহৰণ কৰা হৈছে। IS ৰেখাডালৰ প্রতিটো বিন্দুতে আয় স্তৰ প্রদর্শন কৰা হয়, য'ত সঞ্চয় বিনিয়োগৰ সমান হয়। এনেদৰে, চিত্রৰ প্রথম অংশৰ E_1, E_2 আৰু E_3 বিন্দুৰ সমানুপাতিক বিন্দু A, B আৰু C ক সংলগ্ন কৰা ৰেখাডালেই হ'ল IS ৰেখা। সেয়েহে, IS ৰেখাডাল বাওফাললৈ নিম্নগামী আকৃতিৰ, কাৰণ, যেতিয়া সুতৰ হাৰ হ্রাস হয়, বিনিয়োগ বৃদ্ধি হয় আৰু সেয়েহে আয় বৃদ্ধি হয়।

১১.৩.২ IS ৰেখাৰ ঢাল

ওপৰত ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰিছোঁ যে নিম্ন সুতৰ হাৰ উচ্চ আয়ৰ লগত জড়িত আৰু ইয়াৰ বিপৰীতে, তাৰ ওলোটাটো ঘটে। ইয়ে IS ৰেখাক ঋণাত্মক ঢালযুক্ত কৰে। IS ৰেখা চেপেটা বা থিয় হ'ব পাৰে। ই নির্ভৰ কৰে সুতৰ হাৰৰ পৰিৱর্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা বিনিয়োগৰ পৰিৱর্তনৰ ওপৰত। যদি বিনিয়োগ সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বেছি সংবেদনশীল হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল চেপেটা হ'ব। আনহাতে, যদি বিনিয়োগ সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে কম সংবেদনশীল হয় তেন্তে IS ৰেখাডাল থিয় হ'ব। এইটো তলৰ চিত্র ১১.২ ত দেখুওৱা হ'ল।

চিত্র ১১.২ -IS ৰেখাৰ ঢাল

ওপৰৰ চিত্র ১১.২ ৰ IS ৰেখাডালৰ AB অংশটো চেপেটা। কাৰণ, ইয়াত সুতৰ হাৰৰ নিম্ন পৰিৱর্তন অর্থাৎ r_3 ৰ পৰা r_2 লৈ হোৱা পৰিৱর্তনে আয় Y_1 ৰ পৰা Y_2 লৈ বৃদ্ধি কৰে। আকৌ, IS ৰেখাৰ BC অংশটো থিয় । কাৰণ, ইয়াত সুতৰ হাৰৰ ডাঙৰ পৰিৱর্তন অর্থাৎ r_2 ৰ পৰা r_3 লৈ হোৱা পৰিৱর্তনে আয় Y_2 ৰ পৰা Y_3 লৈ বৃদ্ধি কৰে। যদি সুতৰ হাৰ r_3 তকৈ হ্রাস হয়, তেন্তে আয়ৰ কোনো পৰিৱর্তন নহয়। কাৰণ, এনেক্ষেত্রত IS ৰেখাডাল উলম্ব আকৃতিৰ।

IS ৰেখাৰ ঢাল দুটা কাৰকৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। সেই দুটা হ'ল বিনিয়োগৰ স্থিতিস্থাপকতা আৰু গুণকৰ পৰিমাণ। যদি গুণকৰ পৰিমাণ ডাঙৰ হয়, তেন্তে সুতৰ হাৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে আয় যথেষ্ট সংবেদনশীল হয়, আৰু IS ৰেখাডাল চেপেটা হয়। আনহাতে, বিনিয়োগ গুণকৰ আকৃতি সৰু হ'লে IS ৰেখাডাল থিয় হয়। আকৌ, বিনিয়োগৰ স্থিতিস্থাপকতা বেছি হ'লে IS ৰেখাডাল চেপেটা হয় আৰু কম হ'লে IS ৰেখাডাল থিয় হয়। গতিকে দেখা যায় যে, গুণকৰ পৰিমাণ কম হ'লে IS ৰেখাডাল থিয় হয়। আকৌ, চাহিদাৰ স্থিতিস্থাপকতা বেছি হ'লে ৰেখাডাল চেপেটা আকৃতিৰ হয় আৰু বিনিয়োগৰ স্থিতিস্থাপকতা কম হ'লে IS ৰেখাডাল থিয় আকৃতিৰ হয়।

১১.৩.২ IS ৰেখাৰ বিচ্যুতি

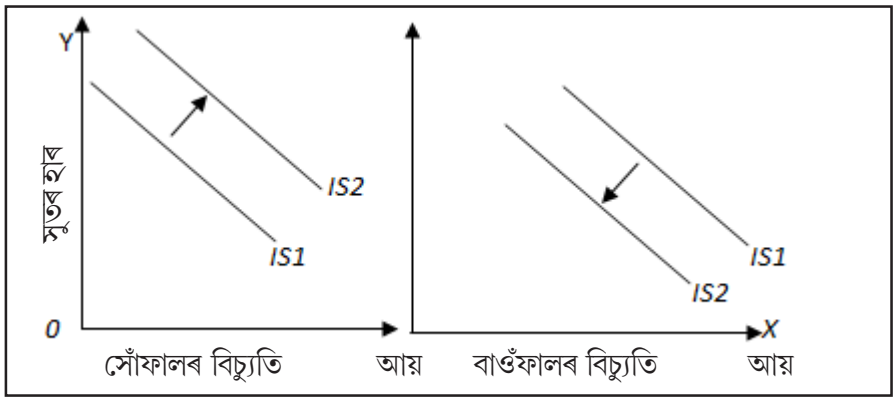
IS ৰেখাৰ স্থান নির্ণয় কৰে সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ পৰিমাণৰ ওপৰত। IS ৰেখা সোঁফালে স্থানান্তৰিত হয় যদিহে বিনিয়োগ ফলন বৃদ্ধি হয়, বা সঞ্চয় ফলন হ্রাস হয়। এনেধৰণৰ বিচ্যুতি সম্ভব হয় যদিহে নতুন প্রযুক্তিবিদ্যা বা নতুন আৱিষ্কাৰৰ ফলস্বৰূপে লাভৰ প্রত্যাশা ভাল হয়।

ঠিক সেইদৰে, IS ৰেখা বাঁওফালে স্থানান্তৰ হ'ব পাৰে যদি সঞ্চয় ফলন বৃদ্ধি হয় বা বিনিয়োগ ফলন হ্রাস হয়। IS ফলনৰ এনে বিচ্যুতি ***ৰাজস্ব নীতি***ৰ ফলত হ'ব পাৰে। এক প্রসাৰণমূলক (expansional) ৰাজস্ব নীতিয়ে IS ৰেখা সোঁফালে স্থানান্তৰ কৰে, আৰু এক সংকুচিত ৰাজস্ব নীতিয়ে IS ৰেখা বাঁওফাললৈ স্থানান্তৰিত কৰে।

ৰাজস্ব নীতি হ'ল চৰকাৰে প্রস্তুত কৰা এক নীতি য'ত চৰকাৰে আয় আৰু কৰ নিয়ন্ত্রণ কৰে, যিয়ে এখন ৰাষ্ট্রৰ অর্থনীতিক প্রভাৱিত কৰে। মুদ্রা নীতিৰ পৰিৱর্তনে চৰকাৰী ব্যয়, কৰ ইত্যাদিক সামৰি লয়।

IS ৰেখাৰ বিচ্যুতি তলৰ চিত্র ১১.৩ ত দেখুওৱা হ'ল।

চিত্র ১১.৩ - IS ৰেখাৰ বিচ্যুতি

জনা উচিত

আমি সামগ্রীৰ বজাৰ, সঞ্চয়, বিনিয়োগ ইত্যাদি সম্পর্কে জানিব লাগিব। সামগ্রীৰ বজাৰ মানে সেইখন বজাৰ বুজোৱা হয়, য'ত সামগ্রী আৰু সেৱাকার্য সমূহ বেচা-কিনা কৰা হয়। সামগ্রীৰ বজাৰে আয় নির্ধাৰণ কৰে, যি পৰিকল্পিত বিনিয়োগৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। পৰিকল্পিত বিনিয়োগ আকৌ সুতৰ হাৰৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

কেইন্সৰ মতে সঞ্চয় হ'ল আয়ৰ এক অৱশিষ্ট যিখিনি উপভোগ কৰাৰ পিছত বৈ যায়। আকৌ, বিনিয়োগ হ'ল সামগ্রী আৰু সেৱাত কৰা ব্যয় যাক ভোগ কৰা নাযায় কিন্তু স্থায়ী।

ৰাজস্ব নীতি হ'ল চৰকাৰে প্রস্তুত কৰা এক নীতি য'ত চৰকাৰে আয় আৰু কৰ নিয়ন্ত্রণ কৰে, যিয়ে এখন ৰাষ্ট্রৰ অর্থনীতিক প্রভাৱিত কৰে। মুদ্রা নীতিৰ পৰিৱর্তনে চৰকাৰী ব্যয়, কৰ ইত্যাদিক সামৰি লয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ তলৰ উক্তিবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ উল্লেখ কৰক।

(ক) IS হ'ল সঞ্চয় আৰু আয়ৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ। (শুদ্ধ/ অশুদ্ধ)

(খ) IS ৰেখাডাল ৰাজস্ব নীতিৰ পৰিৱর্তনৰ বাবে বাওঁফালে স্থানান্তৰিত হয়। (শুদ্ধ/ অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ২ঃ IS ৰেখাৰ সংজ্ঞা দিয়ক। ই কিয় ঋণাত্মক ঢালযুক্ত হয়?

(৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ IS ৰেখাৰ ঢালক প্রভাৱিত কৰা কাৰক সমূহ উল্লেখ কৰক।

(৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

১১.৪ LM ৰেখা

আমি আগতে কৈছোঁ যে, LM ৰেখাই মুদ্রা বজাৰৰ চাহিদা আৰু যোগানৰ সমতাক দেখুৱায়। LM শব্দটোৰ L য়ে মুদ্রাৰ চাহিদাক বুজায় আৰু M য়ে মুদ্রাৰ যোগানক বুজায়। সেয়ে, মুদ্রা বজাৰ ভাৰসমতাত L = M বা $M_d = M_s$

মুদ্রাৰ চাহিদা হ'ল $L = L_t + L_s$, য'ত L_t হ'ল মুদ্রাৰ বিনিময় চাহিদা, যিটো আয়ৰ এটা প্রত্যক্ষ ফলন, অর্থাৎ $L_t = f(Y)$। আকৌ, L_s হ'ল মুদ্রা কল্পনাপ্রসুত চাহিদা যিটো সুদৰ হাৰৰ এটা ক্রমহ্রাসমান ফলন Ls = f(r), সেয়েহে মুদ্রাৰ বজাৰৰ ভাৰসাম্যতাক তলত দিয়া ধৰনে প্রকাশ কৰিব পাৰি —

$$M = L_t(Y) + L_s(r)$$

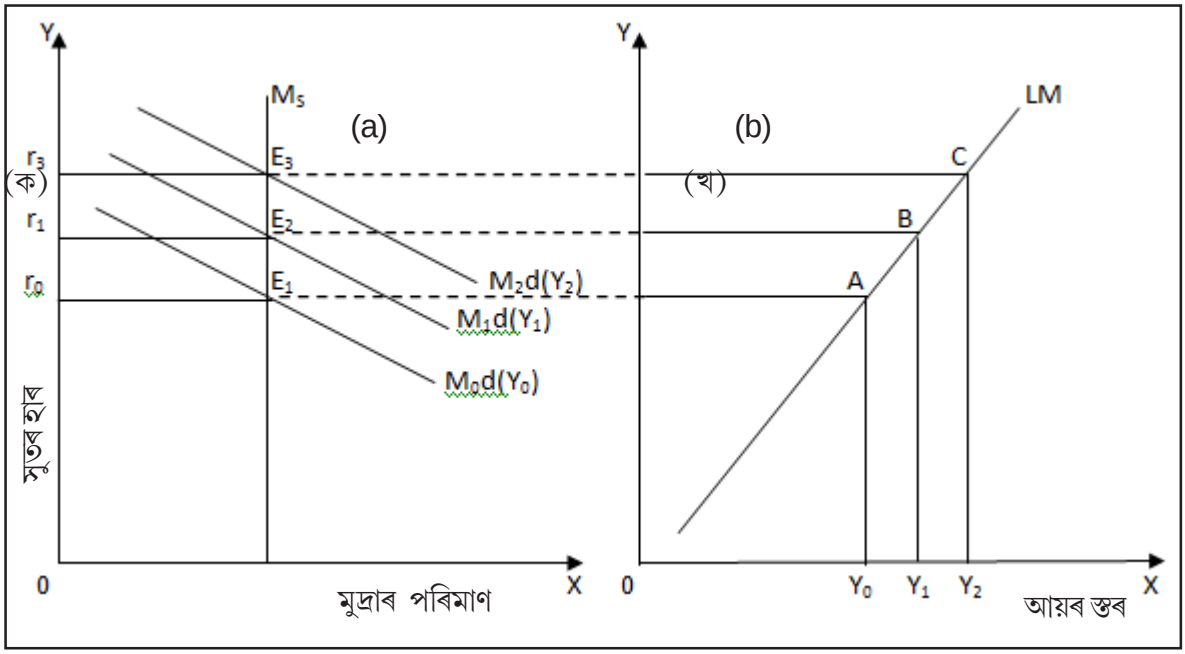
১১.৪.১ LM ৰেখাৰ প্রাপ্তি

LM ৰেখাডাল কেইন্সৰ তত্ত্বৰ মুদ্রা বজাৰৰ ভাৰসমতাৰ আলোচনাৰ পৰা আহৰণ কৰিব পাৰি। LM ৰেখাই সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ জোঁটসমূহক দেখুৱায়, য'ত

মুদ্রাৰ চাহিদা আৰু যোগান সমান হয়। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে, LM অনুসুচীয়ে সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ জোঁটসমূহক দেখুৱায়, য'ত মুদ্রা বজাৰৰ ভাৰসমতা নিৰ্ব্ধাপিত হয়।

LM ৰেখাই আয়ৰ বিভিন্ন স্তৰত বিভিন্ন সুতৰ হাৰ (মুদ্রাৰ যোগান আৰু মুদ্রাৰ চাহিদা দিয়া থাকিলে) প্ৰকাশ কৰে। কিন্তু, কেৱল মুদ্রা চাহিদা সুতৰ হাৰ কি হ'ব, সেয়া নিৰ্দিষ্টকে ইঙ্গিত দিব নোৱাৰে। ইয়াক তলৰ চিত্ৰ ১১.৪ ত বৰ্ণনা কৰা হ'ল —

চিত্ৰ ১১.৪ ঃ LM ৰেখা আহৰণ

ওপৰৰ চিত্ৰ ১১.৪ (ক) আৰু (খ) ত আমি মুদ্রা চাহিদা ৰেখাৰ সহায়ত LM ৰেখা আহৰণ কৰিছোঁ। যেতিয়া আয় বৃদ্ধি হয়, মুদ্রা চাহিদা ৰেখা ঊৰ্দ্ধমুখী হয় আৰু সেয়েহে, সুতৰ হাৰ বৃদ্ধি হয়, যিয়ে মুদ্রাৰ যোগান আৰু মুদ্রা চাহিদাৰ সমতা স্থাপন কৰে।

চিত্ৰ ১১.৪ (ক) ত M_0d, M_1d আৰু M_2d হ'ল বিভিন্ন আয়ৰ স্তৰত চাহিদা ৰেখাৰ সমষ্টি। এই ৰেখাবোৰে অস্থিতিস্থাপক মুদ্রাৰ যোগান ৰেখা M_s ৰ লগত লগ হৈ LM ৰেখা আহৰণ কৰে।

যদি আয় Y_0 হয়, মুদ্রাৰ চাহিদা M_0d r_0 সুদৰ হাৰত মুদ্রাৰ যোগানৰ সমান হয়। Y_1 আয়ৰ স্তৰত, r_1 সুতৰ হাৰত মুদ্রাৰ চাহিদা (M_1d) মুদ্রাৰ যোগানৰ সমান হয়। সেইদৰে, Y_2 আয়ৰ স্তৰত, r_2 সুতৰ হাৰত মুদ্রাৰ চাহিদা (M_2d) মুদ্রাৰ যোগানৰ সমান হয়। মুদ্রাৰ যোগান, চাহিদা আৰু সুতৰ হাৰে চিত্ৰ ১১.৪ (খ) ত দেখুওৱাৰ দৰে LM ৰেখাডাল আহৰণ কৰে। সেইদৰে, E_1, E_2 আৰু E_3 বিন্দুৰ সমানুপাতিক বিন্দু A, B আৰু C সংযোগ কৰিলে LM ৰেখা পাব পাৰি। এই ৰেখাডালে বিভিন্ন সুতৰ হাৰত বিভিন্ন আয়ৰ লগত জড়িত হৈ থাকে।

১১.৪.২ LM ৰেখাৰ ঢাল

LM ৰেখাৰ ঢাল দুটা উপাদানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল— আয়ৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিবর্তন আৰু সুদৰ হাৰৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিবর্তন।

চিত্র ১১.৪ (খ) ত দেখা যায় যে, LM ৰেখা সোঁফালে উর্দ্ধমুখী আকৃতিৰ। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল বর্ধিত আয়ত মুদ্রাৰ চাহিদা (Md)ও বৃদ্ধি হয়, যিয়ে সুতৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰে। ইয়াৰ অর্থ হ'ল, সুতৰ হাৰ আয়ৰ লগত প্রত্যক্ষভাৱে জড়িত। LM ৰেখাৰ ঢাল দুটা উপাদানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। ইয়াৰে প্রথমটো হ'ল — আয়ৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিবর্তন। লেনদেনৰ বাবে মুদ্রাৰ বিনিময় চাহিদা আয়ৰ লগত যিমানেই বৃদ্ধি হ'ব, সিমানেই সুতৰ হাৰ বৃদ্ধি হ'ব আৰু LM ৰেখাডাল থিয় হ'ব।

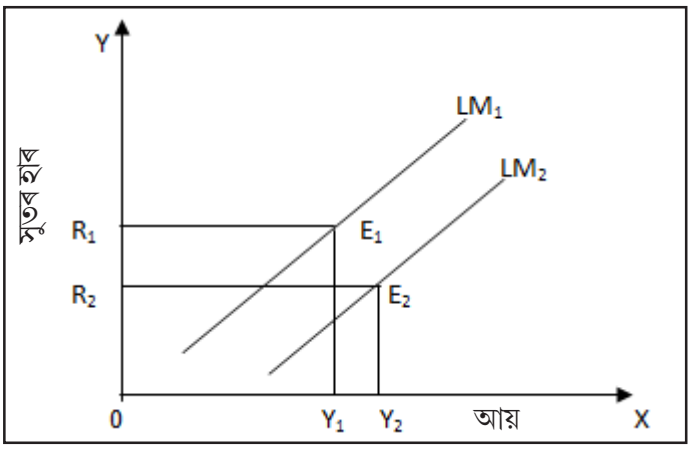
LM ৰেখাৰ ঢাল নির্ণয় কৰা দ্বিতীয় উপাদানটো হ'ল — সুতৰ হাৰৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিবর্তন। মুদ্রাৰ কল্পনাপ্রসূত চাহিদা সুতৰ হাৰৰ লগত যিমানেই কম স্থিতিস্থাপক হয়, সিমানেই LM ৰেখাডাল থিয় হয়। আনহাতে, যদি সুতৰ হাৰৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে মুদ্রাৰ চাহিদা বৃদ্ধি হয়, তেন্তে LM ৰেখাডাল চেপেটা বা কমকৈ থিয় হয়।

১১.৪.৩ LM ৰেখাৰ বিচ্যুতি

LM ৰেখাৰ বিচ্যুতিয়ে মুদ্রাৰ যোগানৰ তাৰতম্য আৰু মুদ্রা চহিদাৰ স্থানান্তৰ দেখুৱায়। যদি মুদ্রা যোগান বৃদ্ধি বা মুদ্রা যোগান ফলন সোঁফালে স্থানান্তৰিত হয়, বা মুদ্রা চাহিদা বাওঁফালে স্থানান্তৰিত হয়, তেন্তে LM ৰেখা সোঁফালে স্থানান্তৰিত হয়।

মুদ্রাৰ চাহিদা হ্রাস হোৱা মানে প্রত্যেক আয় আৰু সুতৰ হাৰৰ স্তৰত চাহিদাৰ সমতাৰ পৰিমাণ কমি যোৱাকে বুজায়। মুদ্রাৰ চাহিদাৰ এনে হ্রাসে অতিৰিক্ত মুদ্রা যোগানৰ সৃষ্টি কৰে। এই অতিৰিক্ত মুদ্রা যোগানে LM ৰেখা সোঁফালে স্থানান্তৰিত কৰে। ইয়াক চিত্র ১১.৫ ত দেখুওৱা হ'ল —

চিত্র ১১.৫ ঃ LM ৰেখাত বিচ্যুতি

মুদ্রাৰ যোগান বৃদ্ধিৰ লগে লগে LM ৰেখা সোঁফালে LM_2 লৈ স্থানান্তৰিত হয়, যিয়ে অর্থনীতিখনক নতুন ভাৰসাম্য বিন্দু E_2 লৈ স্থানান্তৰিত কৰে। মুদ্রা যোগানৰ এই বৃদ্ধিয় মুদ্রা বজাৰত সুতৰৰ হাৰক r_2 লৈ হ্রাস কৰিব। ইয়াৰ ফলত বিনিয়োগ বৃদ্ধি হৈ আয় Y_2 লৈ বৃদ্ধি হব।

আনহাতে, মুদ্রাৰ যোগান হ্রাস হোৱাৰ ফলতবা মুদ্রাৰ চাহিদা বৃদ্ধি হোৱাৰ ফলত LM ৰেখা বাওঁফালে স্থানান্তৰিত হয়। নতুন ভাৰসাম্য অৱস্থাত সুতৰ হাৰ বৃদ্ধি পায় আৰু আয় নিম্নগামী হয়। ইয়াক LM_2 ৰেখাডালক প্রকৃত ৰেখা হিচাপে লৈ দেখুৱাব পাৰি।

জনা উচিত

LM ৰেখাৰ গুৰুত্বপূর্ণ বৈশিষ্ট্যবোৰ হ'ল —

- LM ৰেখা হ'ল এক অনুসূচী, যিয়ে সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁট উপস্থাপন কৰে, য'ত মুদ্রা বজাৰে ভাৰসমতা লাভ কৰে।
- LM ৰেখাডাল সোঁফালে উর্দ্ধমুখী আকৃতিৰ।
- যদি মুদ্রাৰ চাহিদাৰ স্থিতিস্থাপকতা বেছি হয়, LM ৰেখাডাল চেপেটা হয়, আনহাতে মুদ্রাৰ চাহিদাৰ যদি সুতৰ স্থিতিস্থাপকতা হ্রাস হয়, LM ৰেখাডাল থিয় হয়।
- যদি মুদ্রা যোগানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি হয়, LM ৰেখাডাল সোঁফালে স্থানান্তৰিত হয় আৰু যদি মুদ্রা যোগানৰ পৰিসৰ হ্রাস হয়, LM ৰেখাডাল বাওঁফালে স্থানান্তৰিত হয়।
- LM ৰেখাডাল বাঁওফালে স্থানান্তৰিত হয়, যদিহে সুতৰ হাৰ আয় স্থিৰ থকা অৱস্থাত মুদ্রাৰ চাহিদা ফলনে মুদ্রাৰ চাহিদা বৃদ্ধি কৰে। আনহাতে LM ৰেখাডাল সোঁফালে স্থানান্তৰিত হয় যদিহে সুতৰ হাৰ আৰু আয় স্থিৰ থকা অৱস্থাত মুদ্রা চাহিদা ফলনে মুদ্রাৰ চাহিদা হ্রাস কৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ উল্লেখ কৰক।

(ক) LM ৰেখা মুদ্রাৰ চাহিদা আৰু মুদ্রাৰ যোগানৰ সংযোগৰ সহায়ত আহৰণ কৰা হয়। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(খ) LM ৰেখাডাল নিম্নগামী ঢালযুক্ত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ৫ ঃ LM ৰেখাৰ ঢাল নির্ণয় কৰা উপাদানবোৰ উল্লেখ কৰক। (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ LM ৰেখাৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াওক। LM ৰেখাৰ তিনিটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক। (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

১১.৫ IS-LM সংযোগ ঃ সাধাৰণ ভাৰসমতা

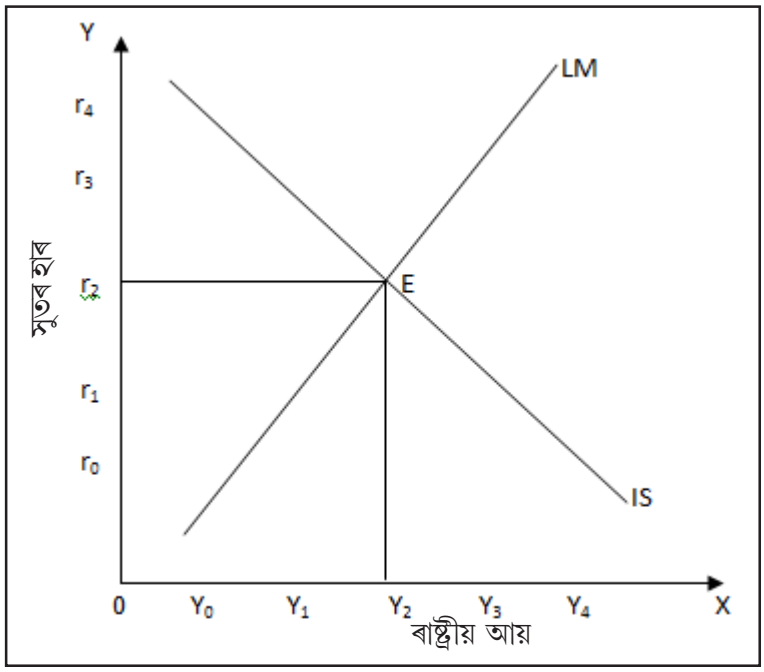
সামগ্ৰীৰ বজাৰ বা প্ৰকৃত বজাৰ ভাৰসমতাৰ পৰা আমি IS ৰেখাডাল আহৰণ কৰিব পাৰোঁ, যিয়ে আয় আৰু সুতৰ হাৰৰ বিভিন্ন জোঁটত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ মাজৰ সমতা স্থাপন কৰে। ঠিক সেইদৰে, মুদ্ৰা বজাৰৰ ভাৰসমতাই সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁটসমূহৰ সহায়ত মুদ্ৰাৰ চাহিদা আৰু যোগানৰ সমতা প্ৰতিস্থা কৰে। যদি দুয়োখন বজাৰতে একেলগে ভাৰসমতা কৰে, তেন্তে গোটেই ব্যৱস্থাটোৱে সাধাৰণ ভাৰসমতা লাভ কৰিছে বুলি কোৱা হয়। ই সম্ভৱ হয়, যদিহে —

(১) সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ সমান হয় (S = I)

(২) মুদ্ৰাৰ চাহিদা আৰু মুদ্ৰাৰ যোগান সমান হয় (Md = Ms)

IS আৰু LM ৰেখা দুটা চলকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল — ক) আয় আৰু খ) সুতৰ হাৰ। সেয়েহে সুতৰ হাৰ আৰু আয় দুয়োডাল ৰেখাৰ ছেদন বিন্দু পাওঁ। চিত্ৰৰ E বিন্দুয়ে সেয়া দেখুৱাইছে। ইয়াৰ পৰা ভাৰসাম্য সুতৰ হাৰ Or_2 আৰু ভাৰসাম্য আয় OY_2 নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব পাৰি। এই বিন্দুত আয় আৰু সুতৰ হাৰ পৰস্পৰ সমান।

চিত্ৰ ১১.৬ ঃ সাধাৰণ ভাৰসমতা

জনা উচিত

IS-LM ৰেখাৰ আৰ্হিটো কেইটামান ধাৰণাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত ঃ (১) বিনিয়োগ-চাহিদা ফলন, (২) উপভোগ ফলন, (৩) মুদ্ৰা-চাহিদা ফলন আৰু (৪) মুদ্ৰাৰ পৰিমাণ। সেয়েহে, IS-LM আৰ্হি অনুসৰি, বিভিন্ন প্ৰকৃত উপাদান, যথা সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ, মূলধনৰ উৎপাদনশীলতা, সঞ্চয় আৰু ভোগৰ প্ৰৱণতা আৰু মৌদ্ৰিক উপাদান, যথা — মুদ্ৰাৰ চাহিদা-যোগান ইত্যাদিয়ে ক্ৰমে সুতৰ হাৰ আৰু আয় নিৰ্ণয় কৰে। এনেবোৰ উপাদানৰ পৰিৱৰ্তনে IS বা LM ৰেখা স্থানান্তৰিত কৰে আৰু ইয়ে ভাৰসাম্য সুত আৰু আয় পৰিৱৰ্তন কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৭ঃ তলত দিয়া উক্তিবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ লিখক ঃ

(ক) মুদ্ৰা বজাৰ আৰু মূলধন বজাৰৰ ভাৰসমতা যেতিয়া একেলগে প্ৰতিস্থা হয় তাকেই সাধাৰণ ভাৰসমতা বুলি কোৱা হয়।

(খ) য'ত IS আৰু LM ৰেখাই পৰস্পৰক ছেদ কৰে তাকেই সাধাৰণ ভাৰসমতা বুলি কোৱা হয়।

প্ৰশ্ন নং ৮ঃ IS - LM ৰেখাৰ আৰ্হিটো কি কি উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল?

(৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

১১.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- সাধাৰণ কেইন্সৰ আৰ্হিত সামগ্ৰীৰ বজাৰৰ ভাৰসমতা আৰু সুতৰ হাৰৰ সহায়ত ৰাষ্ট্ৰীয় আয় নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হয়।
- সামগ্ৰী বা প্ৰকৃত বজাৰৰ ভাৰসমতা তেতিয়া স্থাপন হয়, যেতিয়া সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ সমান হয় বা মুঠ সামগ্ৰীৰ চাহিদা আৰু যোগান সমান হয়।
- IS ৰেখা হ'ল সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁটসমূহক সংলগ্ন কৰা এডাল ৰেখা, য'ত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ সমান।
- সঞ্চয় হ'ল আয়ৰ এক ঊৰ্দ্ধমুখী ফলন আৰু বিনিয়োগ হ'ল সুতৰ নিম্নগামী ফলন। অৰ্থাৎ $S = f(Y)$ আৰু $I = f(r)$।
- IS ৰেখাডালৰ ঢাল নিম্নগামী হয় কাৰণ সুতৰ হাৰ কমাৰ লগে লগে বিনিয়োগ বাঢ়ি আয়

বৃদ্ধি হয় অর্থাৎ সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ সম্বন্ধ ওলোটা।

- IS ৰেখাডাল চেপেটা বা থিয় হ'ব পাৰে যদিহে সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগ পৰিৱর্তন হয়। যদি সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগ অতি সংবেদনশীল হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল বহল হ'ব। আৰু যদি সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগ অতি সংবেদনশীল নহয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল থিয় হ'ব।
- IS ৰেখাৰ আকৃতি বিনিয়োগ গুণকৰ আকাৰৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। যদি বিনিয়োগ গুণক (K) ডাঙৰ হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল চেপেটা হ'ব। ঠিক সেইদৰে, যদি বিনিয়োগ গুণকৰ আকাৰ কম হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল থিয় হ'ব।
- IS ৰেখাডালৰ অৱস্থিতি বিনিয়োগ আৰু সঞ্চয় ফলনৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।
- IS ৰেখাডালে সোঁফালে স্থানান্তৰিত হ'ব যদিহে বিনিয়োগ ফলন বৃদ্ধি হয় বা সঞ্চয় ফলন হ্রাস হয়।
- IS ফলনটো বাঁওফালে স্থানান্তৰিত হ'ব যেতিয়া সঞ্চয় ফলন বৃদ্ধি আৰু বিনিয়োগ ফলন হ্রাস হয়। ই কেতিয়াবা ৰাজস্ব নীতি পৰিবর্তনৰ ফলতো হ'ব পাৰে।
- LM ৰেখাই সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁটৰ সহায়ত মুদ্রাৰ চাহিদা আৰু যোগানৰ সমতা দেখুৱায়।
- LM ৰেখা সোঁফালে উর্দ্ধমুখী ঢালযুক্ত। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল, উচ্চ আয়ৰ স্তৰত মুদ্রাৰ চাহিদা বৃদ্ধি হয়, যিয়ে সুতৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰে।
- LM ৰেখাৰ ঢাল দুটা উপাদানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। প্রথমতে, আয়ৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিৱর্তন আৰু দ্বিতীয়তে সুতৰ হাৰৰ পৰিৱর্তনৰ সাপেক্ষে মুদ্রাৰ চাহিদাৰ পৰিৱর্তন।
- LM ৰেখাৰ স্থানান্তৰ মুদ্রাৰ যোগানৰ পৰিৱর্তন বা মুদ্রা চাহিদা ফলনৰ পৰিৱর্তনৰ ফলত হ'ব পাৰে।
- IS আৰু LM ৰেখা দুডালৰ সংযোগে মুদ্রা বজাৰ আৰু সামগ্রীৰ বজাৰৰ সমতাক বুজায়।
- IS-LM ৰেখা আৰ্হি — (ক) বিনিয়োগ চাহিদা ফলন, (খ) উপভোগ ফলন (গ) মুদ্রা-চাহিদা ফলন আৰু (ঘ) মুদ্রা-পৰিমাণৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

১১.৭ অধিক জানিবৰ বাবে

1) Dillard, D. (2005). *The Economics of John Maynard Keynes*: *The Theory of a Monetary Economy,* USA: Kessinger Publishing, LLC.

2) Rana, K.C. & Verma, K.N. (2009). *Macroeconomic Analysis*, Jalandhar: Vishal Publications.

3) Diulio, E. A.(1983). *Theory and Problems of Macroeconomic Theory*, Singapore: Schaum's Outline Series, McGraw-Hill Book Company.

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) আহমেদ, ৰফিক. ২০০৯ . *সমষ্টিগত অৰ্থতত্ত্ব,* যোৰহাট ঃ ইউনিকা প্ৰকাশন।

১১.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) অশুদ্ধ (খ) শুদ্ধ

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ IS ৰেখা হৈছে সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ স্তৰৰ মাজৰ বিভিন্ন সংমিশ্ৰণ, য'ত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ পৰস্পৰ সমান।

IS ৰেখাডালে নিম্নগামী, কাৰণ সুতৰ হাৰ যেতিয়া হ্ৰাস পায়, তেতিয়া বিনিয়োগ বৃদ্ধি হয় আৰু ইয়াৰ ফলস্বৰূপে আয়ো বৃদ্ধি হয়।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ IS ৰেখাৰ ঢাল দুটা উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল —

(ক) বিনিয়োগ ৰেখাৰ স্থিতিস্থাপকতা আৰু

(খ) বিনিয়োগৰ আকাৰ।

IS ৰেখাডাল চেপেটা বা থিয় হ'ব পাৰে। ই নিৰ্ভৰ কৰে সুতৰ হাৰৰ পৰিৱৰ্তনৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগৰ সংবেদনশীলতাৰ ওপৰত। যদি সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগ অধিক সংবেদনশীল হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল অধিক চেপেটা হ'ব। ঠিক সেইদৰে যদি সুতৰ হাৰৰ সাপেক্ষে বিনিয়োগ কম সংবেদনশীল হয়, তেন্তে IS ৰেখাডাল কম চেপেটা বা থিয় হ'ব।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ LM ৰেখাৰ ঢাল দুটা উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। প্ৰথমটো, আয়ৰ পৰিৱৰ্তন সাপেক্ষে হোৱা মুদ্ৰাৰ চাহিদাৰ পৰিৱৰ্তন। যিমানেই মুদ্ৰাৰ বিনিময় চাহিদা আয়ৰ লগত বৃদ্ধি হয়, সিমানেই LM ৰেখাডাল অধিক ঠেক হয়। দ্বিতীয়টো হ'ল সুতৰ পৰিৰ্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা মুদ্ৰাৰ চাহিদাৰ পৰিৱৰ্তন।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ LM ৰেখাই সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁটৰ সহায়ত মুদ্ৰাৰ চাহিদা আৰু যোগানৰ মাজত সমতা স্থাপন কৰে। LM ৰেখাৰ তিনিটা বৈশিষ্ট্য হ'ল —

(ক) LM ৰেখা হ'ল এক অনুসূচী, যিয়ে সুতৰ হাৰ আৰু আয়ৰ বিভিন্ন জোঁটৰ সহায়ত মুদ্ৰাৰ বজাৰৰ ভাৰসমতা দেখুৱায়।

(খ) LM ৰেখাডাল সোঁফাল উৰ্দ্ধমুখী ঢালযুক্ত।

(গ) যদি মুদ্ৰাৰ চাহিদা বৃদ্ধি হয়, তেন্তে LM ৰেখাডাল চেপেটা হয়। ঠিক সেইদৰে, যদি

মুদ্রাৰ চাহিদা কম হয়, তেন্তে LM ৰেখাডাল থিয় হয়।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) শুদ্ধ

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ IS-LM ৰেখা আর্হি — (১) বিনিয়োগ চাহিদা ফলন, (২) ভোগ ফলন, (৩) মুদ্রা চাহিদা ফলন, (৪) মুদ্রাৰ পৰিমাণৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

১১.৯ আর্হি প্রশ্ন

ক) চমু প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন নং ১ ঃ IS ৰেখাৰ ঢাল আৰু বিচ্যুতি বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন নং ২ ঃ LM ৰেখাৰ ঢাল আৰু বিচ্যুতি বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন নং ৩ ঃ সাধাৰণ ভাৰসমতাৰ নির্দ্ধাৰণ প্রক্রিয়া ব্যাখ্যা কৰক।

খ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন নং ১ ঃ IS ৰেখাৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াওক। সামগ্রীৰ বজাৰত IS ৰেখা কিদৰে আহৰণ কৰা হয়, বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন নং ২ ঃ LM ৰেখাৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াওক। LM ৰেখাডাল মুদ্রা বজাৰত কিদৰে আহৰণ কৰা হয় বর্ণনা কৰক।

*** ***** ***